

Сидоренко В.В. Складові педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти / В.В. Сидоренко / materiały VIII mezinárodní vědecko-prakt. konf. «Zprávy vědecké ideje – 2012» (27 října – 05 listopadu 2012 r.). – Díl 14. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – S. 33-36.

Педагогічні науки/4. Стратегічні напрями реформування системи освіти

К.філол.н., доц. Сидоренко В.В.

Складові педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти

Відповідно до оновленої нормативної бази мовно-літературної освітньої галузі професійно-педагогічна діяльність учителя української мови і літератури потребує наявності конкретних професійно значущих якостей, здібностей, характерологічних властивостей, що збігаються із змістом затребуваних суспільством інноваційних ролей і функцій та адекватні психологічній структурі майстерної професійно-педагогічної дії. Система педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури має як типові для всіх педагогічних спеціальностей структурно-компонентні ознаки (гуманістична спрямованість навчання і виховання, професійна компетентність, педагогічна техніка, педагогічні здібності), так і специфічні, у багатьох випадках неповторні, властиві виключно сфері професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника. Сутнісними складниками, що органічно входять в облігаторний компонентний ряд структури педагогічної майстерності вчителя-словесника, які треба формувати і вдосконалювати в системі післядипломної освіти, визначено професійно-педагогічну компетентність, акмелінгвістичну майстерність, педагогічний артистизм, художньо-педагогічну творчість, художньо-естетичну спрямованість професійно-педагогічної діяльності, педагогічний артистизм, технологічну культуру, професійно-педагогічне спілкування із суб'єктами навчально-виховного простору. Компоненти педагогічної майстерності характеризуються певними рівнями прояву на етапах

професійного становлення, розвитку, удосконалення вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти.

Підґрунтям, фундаментом педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти визначено *професійно-педагогічну компетентність* як інтегрований показник діяльнісної та індивідуально-особистісної сутності вчителя-словесника, що включає комплексне поєднання ґрунтовних, систематичних, поліфункціональних знань, професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, акмеологічних інваріантів, акмеологічної професійної позиції тощо, які забезпечують високий рівень організації професійно-педагогічної діяльності, нову якість педагогічної дії, а також самопізнання, саморозвиток і самоактуалізацію вчителя-словесника протягом життя. Для досягнення педагогічної майстерності вчитель української мови і літератури на рівні післядипломної педагогічної освіти має оволодіти всіма складовими професійно-педагогічної компетентності, зокрема *метакомпетентностями*, тобто суспільно визначеним комплексом універсальних знань, умінь, ставлень, цінностей для компетентного вирішення міжпредметного кола проблем, *предметними компетентностями*, що включають вузькоспеціалізовані знання предмета «Українська мова і література», особливі предметні вміння та характеризують виключно сферу майстерної професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника, і *компетенціями*, як характеристиками, що визначають індивідуальний стиль роботи, спосіб досягнення професійно-педагогічної мети, забезпечують ефективність у професійній діяльності, професійному спілкуванні та в реалізації особистості словесника-майстра. Виділені за допомогою технології кластерної аналізу ієрархічні рівні професійно-педагогічної компетентності (метакомпетентності, предметні компетентності і компетенції) та ґрунтовно розглянутий їх компонентний склад за сферами професійно-педагогічної діяльності, професійного спілкування та особистості словесника-професіонала взаємопов'язані, їм властива самоорганізація і саморозвиток під впливом внутрішніх і зовнішніх акмеологічних факторів.

Інноваційний аспект підготовки майстерного вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти спрямовано на формування елітарного типу національно-мовної (культуромовної, мовно-риторичної) особистості, представника найвищих культурних і духовних цінностей, компетентного, високоосвіченого, національно свідомого й самоактуалізованого в соборному соціумі носія мови, який здатний успішно в усіх сферах життя використовувати функціонально-стильові можливості української мови, уміє вільно і комунікативно виправдано висловлювати думки, характеризується свідомим ставленням до мови, сформованою мовною стійкістю, креативним мисленням, естетичним та художньо-образним сприйняттям мовлення. Тому *акмелінгвістичний компонент* є невід'ємною складовою структури педагогічної майстерності вчителя-словесника, органічною соціокультурною потребою формування акмепрофесіонала нової формації, частиною підготовки фахівця в післядипломній освіті. Акмелінгвістичну майстерність учителя української мови і літератури розглянуто як досягнення вчителем-словесником акме-вершин у мовно-мовленнєвому розвитку, оптимально можливого метарівня в оволодінні мовою, формуванні і вдосконаленні таких культуротворчих компонентів, як-от: емоційна культура, культура мислення (лінгводидактичне мислення), лінгвістична свідомість, мовно-мовленнєва компетентність, техніка мовлення, індивідуальний досконалий мовний стиль, творча комунікативно-мовленнєва активність, акмелінгвістична позиція, акмеетика, створення Авторської системи діяльності. На високий рівень акмелінгвістичної майстерності також указує володіння вчителем-словесником комунікативними атрибутами досконалого, взірцевого монологічного і діалогічного мовлення, що слугують ефективним засобом здійснення продуктивної професійно-педагогічної діяльності, спілкування і комунікативної взаємодії, зокрема змістовність, бездоганна правильність, комунікативна доцільність, багатство, евфонічність, чистота, стилістична вправність, прагматична орієнтація, мовленнєвий артистизм тощо.

Педагогічну майстерність учителя української мови і літератури простежуємо в кореляційному взаємозв'язку із категорією *педагогічної творчості*, сформованими в системі післядипломної освіти креативними здібностями і якостями, специфічними внутрішніми потенціями, творчою активністю, що сприяють виробленню ексклюзивної системи педагогічних дій, способів і результатів продуктивно-перетворювальної діяльності, особливій естетичній природі процесу передачі мовно-мовленнєвих та літературних знань, усебічній готовності вчителя-словесника до творчих конструктивних перетворень у різних сферах життєдіяльності, успішного вирішення художньо-педагогічних задач, виробленню творчого стилю поведінки, нестандартного художнього педагогічного мислення. Здатність учителя української мови і літератури до художньо-педагогічної творчості є обов'язковою характерологічною ознакою словесника-майстра.

Художньо-естетичний компонент системи педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури обґрунтовано емоційно-чуттєвою і художньо-естетичною специфікою професійно-педагогічної діяльності, в основу якої покладено емоційну чутливість до естетичної глибини і виразності української мови як феномену людства і витвору народу, чуттєвість до стильового і ритмічного багатства художнього твору, емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, людини і навколишнього світу, уміння мислити художніми образами тощо. Художньо-естетична майстерність учителя-словесника передбачає сформованість на високому рівні естетичної культури, естетичних почуттів, естетичних здібностей, естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, естетичної поведінки, професійного оперування принципами і прийомами мовно-літературної естетичної освіти.

Педагогічний артистизм у своїй органічній зовнішній і внутрішній єдності виступає необхідним конститuentом майстерної професійно-педагогічної дії вчителя української мови і літератури. Це здатність учителя української мови і літератури до гармонійного існування в умовах педагогічного процесу, прагнення до нестандартних рішень через образні

асоціації, уміння свідомо вибудовувати професійну поведінку відповідно до конкретної ситуації, внутрішня визисканість тощо.

Інноваційні процеси в мовно-літературній освіті безпосередньо пов'язані з технологізацією навчального простору, його варіативністю і диференціацією, переорієнтацією і заміною пасивних форм і методів навчання на активну творчу співпрацю вчителя-словесника з усіма суб'єктами взаємодії. *Технологічна культура* вчителя української мови і літератури передбачає впровадження ефективних інноваційних освітніх підходів (компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, комунікативно-діяльнісного, соціокультурного), діалогічно-екзистенційних технологій (активних, інтерактивних, кооперативних, розвивальних), форм і методів у систему роботи вчителя-словесника, що забезпечують результативність навчально-пізнавального процесу, оволодіння учнями предметними компетентностями і компетенціями за рахунок власної пізнавальної самостійності, надають можливість для творчого самовираження.

Завдання оновленої мовно-літературної парадигми, особистісно зорієнтований процес навчання видозмінюють функційні ролі всіх учасників, оскільки інноваційний тип відносин позначається видозміною від традиційної інформативної, монологічно-контролювальної ролі словесника на фасилітативно-діяльнісну, від пасивної позиції учня до багатовекторного співробітництва, за якого вчитель-словесник стає фасилітатором, організатором, помічником, а учень – активним співтворцем пізнання і життєтворчості, співдіячем, суб'єктом навчально-виховного процесу. Майстерність учителя української мови і літератури проявляється в *організації професійно-педагогічного спілкування*, умінні організувати особистісно зорієнтовану, суб'єкт-суб'єктну, фасилітативну взаємодію з вихованцями, за якої індивідуальні дії кожного учасника інтегруються в єдину діяльність групового суб'єкта навчання, а індивідуальний освітній продукт – у сукупний, спільний, установлювати сприятливі умови для гармонійного розвитку акмелінгвістичної, національно свідомої, творчої особистості.

Педагогічна майстерність учителя-словесника і складові елементи її структури проходять циклічний процес становлення, розвитку і вдосконалення, в основі якого лежить, з одного боку, уже набутий на філологічному факультеті вузу певний освітньо-кваліфікаційний рівень, закладені основи професіоналізму і педагогічної майстерності, сформовані на певному рівні потенційні ресурси і професійні можливості вчителя-філолога, а з іншого – змодельований у системі післядипломної педагогічної освіти диференційований освітній простір для неперервного професійно-фахового та індивідуально-особистісного зростання за індивідуальними освітніми траєкторіями. Для підготовки словесника-майстра, акмепрофесіонала в системі післядипломної освіти мають бути розроблено соціально й професійно значущі орієнтири, стандарти у професійній, особистісній, діяльній, акмеологічній сферах, професійно-кваліфікаційні вимоги із переліком інноваційних професійних обов'язків, ролей, функцій та запропоновано ефективні шляхи для їх формування.

Література

1. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти / Компетентнісний підхід у неперервній освіті : колективна монографія / за науковою редакцією І.Г. Єрмакова. – Донецьк: Каштан, 2012. – С. 204-237.
2. Сидоренко В.В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання : навчально-методичний посібник [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2008. – 193 с.
3. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.